

V. I. Lenin

Friedrich Engels

Tarih: 1895.

Çeviri Tahiri: [Marksist Tutum](#).

MIA'dan Çeviri: 2005.

Nasil bir zekâ mesalesi söndü

Nasil bir yürek durdu!

5 Agustos 1895'te Friedrich Engels Londra'da öldü. Dostu (1883'te ölen) Karl Marx'tan sonra, Engels, bütün uygar dünyanın modern proletaryasının en yetkin bilim adamı ve öğretmeni idi. Kaderin Karl Marx ve Friedrich Engels'i bir araya getirdiği andan bu yana, iki arkadaş yasamları boyunca çalışmalarını ortak bir davaya adadılar. Ve bu yüzden Friedrich Engels'in proletarya ugruna neler yapmış olduğunu anlamak için, çağdas işçi sınıfı hareketinin gelişiminde Marx'ın öğretisi ve çalışmasının önemi konusunda açık bir fikre sahip olmak gerekir. Marx ve Engels, işçi sınıfı ve onun taleplerinin, burjuvazi ile birlikte kaçınılmaz olarak proletaryayı yaratan ve örgütleyen mevcut iktisadi sistemin zorunlu bir sonucu olduğunu ilk gösterenlerdir. Onlar, insanlığı, onu halen ezmekte olan kötülüklerden kurtaracak olanın, yüce duygulu bireylerin iyi niyetli girişimleri değil de, örgütlenmiş proletaryanın sınıf savaşımı olduğunu gösterdiler. Marx ve Engels, bilimsel çalışmalarıyla, sosyalizmin, hayalcilerin bir bulusu olmadığının, ama modern toplumdaki üretici güçlerin gelişmesinin nihai amacı ve zorunlu bir sonucu olduğunun ilk açıklamasını yapanlardır. Günümüze kadar olan yazılı tarih, sınıf savaşımının belirli toplumsal sınıfların ötekiler üzerindeki birbirini izleyen egemenlik ve zaferlerinin tarihi olmuştur. Ve, sınıf savaşımı ve sınıf egemenliğinin temelleri —özel mülkiyet ve anarsik toplumsal üretim— kayboluncaya dek bu sürecektir. Proletaryanın çıkarı, bu temellerin yıkılmasını gerektirir ve bu nedenle, örgütlenmiş işçilerin bilinçli sınıf savaşımı bunlara karşı yöneltilmelidir. Ve her sınıf savaşımı, politik bir savaşımdır.

Marx ve Engels'in bu görüşleri, şimdi kurtuluşları için kavga veren bütün proleterler tarafından benimsenmiştir. Ama kirklarda, iki arkadaş zamanlarının sosyalist yazınına ve toplumsal hareketlerine katıldıklarında, tamamen yeniydiler. Siyasal özgürlük savaşımına kralların, polis ve din adamlarının despotizmine karşı savaşıma katılan, yetenekli ve yeteneksiz, dürüst ve dürüst olmayan birçok kimse vardı, bunlar, burjuvazinin çıkarları ile proletaryanın çıkarları arasında uzlaşmaz karsitlik olduğunu

göremiyorlardı. Bu kimseler, işçilerin bağımsız bir toplumsal güç olarak hareket etmeleri gerektiği düşüncesini kabul edemiyorlardı. Öte yandan, yalnızca yöneticileri ve egemen sınıfları çağdas toplumsal düzenin adaletsizliklerine ikna etmenin yeterli olacağına ve o zaman yeryüzünde barışın ve evrensel refahın kolayca kurulacağına inanan, kimi de deha sahibi, birçok hayalci vardı. Savasimsiz bir sosyalizm düşünüyüyorlardı. Ensonu, o zamanın sosyalistlerinin hemen hepsi ve genel olarak işçi sınıfının dostları, ancak, sanayinin gelişmesi ölçüsünde büyüdüğünü korkuyla izledikleri proletaryayı bir çıban olarak görüyorlardı. Bu yüzden de, tümü, sanayinin ve proletaryanın gelişmesini durduracak, “tarih tekerlegini” durduracak araçlar arıyorlardı. Marx ve Engels, proletaryanın gelişmesi konusundaki genel korkuyu paylaşıyorlardı; tam tersine, bütün umutlarını proletaryanın sürekli büyümesine bağlıyorlardı. Proleterler ne denli çoğalır, devrimci sınıf olarak güçleri o denli büyük, sosyalizm o kadar yakın ve o kadar olanaklı olacaktır. Marx ve Engels’in işçi sınıfına yapmış oldukları hizmetler, birkaç sözcük içinde söyle ifade edilebilir: onlar, işçi sınıfına kendini bilmeyi, kendi bilincine ulaşmayı öğrettiler, ve boş hayallerin yerine bilimi koydular.

İste bunun içindir ki, Engels’in adı ve yasamı her işçi tarafından bilinmelidir. İste bunun içindir ki, bütün yayınlarımızda olduğu gibi, Rus işçi sınıfının bilincini uyandırmayı amaçlayan bu makaleler derlemesinde de, modern proletaryanın iki büyük öğretmeninden biri olan Friedrich Engels’in yasamını ve çalışmasını özetlemek zorundayız.

Engels, 1820 yılında, Prusya krallığının Ren eyaletindeki Barmen’de doğdu. Babası bir imalatçıydı. 1838’de Engels, aile koşullarının zorlamasıyla, lise öğrenimini yarıda bırakarak, Bremen’deki bir ticarethaneye kâtip olarak girmek zorunda kaldı. Ticari işler, Engels’in, siyasal ve bilimsel eğitimini sürdürmesini engellemedi. Daha lisedeyken otokrasi ve bürokratların zorbalığına karşı kin beslemeye başlamıştı. Felsefe çalışmaları onu daha da ileri götürdü. Bu sırada Hegel’in öğretisi, Alman felsefesine egemendi. Engels, onun izleyicisi oldu. Her ne kadar Hegel’in kendisi Berlin Üniversitesinde bir profesör olarak hizmetinde bulunduğu mutlakiyetçi Prusya devletinin bir hayranı idiyse de, Hegel’in öğretisi devrimciydi. Hegel’in insan aklına ve onun doğruluğuna olan inancı, ve Hegel felsefesinin evrenin sürekli değişen ve gelişen bir süreç içinde olduğu yolundaki felsefesinin temel tezi, Berlinli filozofun bazı izleyicilerini —mevcut durumu kabul etmeyi reddedenleri— bu duruma karşı savasimin da, mevcut yanlısı ve hüküm süren kötülöklere karşı savasimin da evrensel öncesiz ve sonrasız gelişmenin yasası içinde kök saldığı düşüncesine götürdü. Eger her şey gelişiyor, eger kimi kurumların yerini baskaları alıyorsa, neden Prusya kralının mutlakiyeti ya da Rus çarının mutlakiyeti, geniş bir çoğunluğun zararına küçük bir azınlığın zenginleşmesi, ya da burjuvazinin halk üzerindeki egemenliği sonsuzluğa dek devam etsindi? Hegel’in felsefesi aklın ve düşüncelerin gelişmesinden söz ediyordu; idealistti. Doganın, insanın, ve insan ilişkilerinin, toplumsal ilişkilerin gelişmesi Aklın gelişmesinden türetiliyordu. Marx ve Engels, Hegel’in öncesiz ve sonrasız gelişme süreci düşüncesini savunup sahiplenirken, önyargılı idealist görüşlerini reddettiler; yasama bakarken gördüler ki doganın gelişmesini açıklayan şey zihnin gelişmesi değildir, tersine, zihnin açıklanması, dogadan, maddeden çıkarılmalıdır... Hegel ve öteki hegelcilerden farklı olarak Marx ve Engels, materyalistler. Dünyaya ve insanlığa materyalist açıdan bakarak, tipki bütün dogal olayların temelinde maddi nedenlerin yatmasında olduğu gibi, insan toplumunun gelişmesinin de maddi güçlerin, üretici güçlerin gelişmesiyle koşullandırıldığını gördüler. Gereksinimlerinin giderilmesi için gerekli olan şeylerin üretiminde insanların birbiriyle olan ilişkileri, üretici güçlerin gelişme düzeyine bağlıdır. Ve toplumsal yaşamın bütün görüngülerini, insanın özlemlerini, fikirlerini ve yasalarını açıklayan da bu ilişkilerdir. Üretici güçlerin gelişmesi, özel mülkiyet temeline dayanan toplumsal ilişkileri yaratmaktadır, ama şimdi görüyoruz ki, üretici güçlerin bu aynı gelişmesi, çoğunluğu mülkiyetten yoksun bırakıyor ve onu küçük bir azınlığın elinde biriktiriyor. Modern toplumsal düzenin temeli olan mülkiyeti ortadan kaldırıyor, bizzat o, sosyalistlerin önlerine koydukları hedefin ta kendisine doğru çabılıyor.

Sosyalistlerin yapması gereken tek şey, modern toplumdaki durumuna bağlı olarak, hangi toplumsal gücün sosyalizmin gerçekleştirilmesinde çıkarı olduğunu kavramak ve bu güce çıkarlarının ve tarihsel görevinin bilincini vermektir. Bu güç, proletaryadır. Engels, proletaryayı, İngiltere’de, babasının ortagi bulunduğu ticarethanede çalışmak için 1842 yılında geldiği, İngiliz sanayinin merkezi olan Manchester’de tanıdı. Engels, burada, fabrikanın bürosunda oturmakla yetinmedi, işçilerin baslarını soktukları sefil mahalleleri gezdi, onların yoksulluk ve sefaletini kendi gözleriyle gördü. Ama kendini kişisel gözlemleriyle sınırlamakla da kalmadı. İngiliz işçi sınıfının durumu hakkında kendinden önce yazılanların tümünü okudu, ele geçirebildiği bütün resmi belgeleri büyük bir dikkatle inceledi. Bu çalışma ve gözlemlerin ürünü, 1845’te yayınlanan bir kitap oldu: İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu. Engels’in İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu’nu yazmakla, yaptığı hizmetin büyüklüğünü yukarıda belirttik. Engels’ten önce de, birçok kimse, proletaryanın acılarını yazmış ve ona yardımın gerekli olduğunu belirtmiştir. Proletaryanın yalnızca acı çeken bir sınıf olmadığını; aslında proletaryayı dayanılmaz bir biçimde ileri iten ve nihai kurtuluşu için savaşıma zorlayan şeyin içinde bulunduğu utanç verici ekonomik durum olduğunu söyleyen ilk kişi Engels’tir. Ve savaşan proletarya kendine yardım edecektir. İşçi sınıfının politik hareketi, kaçınılmaz olarak, işçileri tek kurtuluşlarının sosyalizmde olduğunu kavramaya götürecektir. Öte yandan sosyalizm, ancak, işçi sınıfının siyasal savaşımının amacı olduğu zaman, bir güç olacaktır. Engels’in, İngiltere’de işçi sınıfının durumu üzerine yazmış olduğu kitabının temel fikirleri, şimdi düşünen ve savaşım veren proletaryanın tümü tarafından benimsenen, ama o zaman, tümüyle yeni olan fikirlerdir. Bu fikirler, İngiliz proletaryasının sefaletinin gerçeğe en yakın ve en çarpıcı görüntüleriyle dolu ve çekici bir üslupla yazılmış bir kitaba yerleştirilmişlerdi. Kitap, kapitalizmin ve burjuvazinin müthiş bir suçlamasıydı ve derin bir etki yarattı. Engels’in kitabı, modern proletaryanın durumunu en iyi biçimde sergileyen bir belge olarak, her yerde anılmaya başlandı. Ve, gerçekten de, ne 1845’ten önce, ne de daha sonra, işçi sınıfının sefaletinin öylesine çarpıcı ve öylesine gerçek bir betimlemesi çıkmıştır.

Engels’in sosyalist oluşu, İngiltere’ye gelmesinden sonradır. Manchester’de o zamanın İngiliz işçi hareketinde etkin olan kişileriyle ilişki kurdu ve İngiliz sosyalist yayınları için yazmaya başladı. 1844’te Almanya’ya dönerken, Paris’te, daha önceden mektuplaştığı Marx ile tanıştı. Paris’te, Fransız sosyalistleri ve Fransız yaşamının etkisiyle Marx da sosyalist olmuştur. Burada, iki dost, Kutsal Aile ya da Elestirel Eleştirinin Eleştirisi adı altında ortaklaşa bir kitap yazdılar. İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu’ndan bir yıl önce yayınlanan ve büyük bölümü Marx tarafından yazılan bu kitap, temel düşüncelerini yukarıda anlatmış olduğumuz, devrimci materyalist sosyalizmin temellerini içermektedir. “Kutsal Aile”, filozof olan Bauer kardeşler ve onların izleyicilerine verilen mizahi addir. Bu beyler, bütün gerçeklerin üstünde, partiler ve siyasetin üstünde duran, bütün pratik eylemleri reddeden ve yalnızca çevredeki dünyayı ve orada meydana gelen olayları “elestirel” bir biçimde seyreden bir elestiri öğütüyorlardı. Bu beyler, Bauer’ler, proletaryayı elestirel olmayan bir kitle olarak hor görüyorlardı. Marx ve Engels, bu saçma ve zararlı eğilime siddetle karşı çıktılar. Hayali değil gerçek, insan olan bir kişi —egemen sınıflar ve devlet tarafından horlanan işçi— adına, kenardan seyreden bir tutum değil de, daha iyi bir toplum düzeni uğrunda savaşım istiyorlardı. Onlar, kustu yok ki, proletaryayı, bu savaşımı yürütebilecek olan ve bundan yararlanacak olan güç olarak görüyorlardı. Daha Kutsal Aile’den önce, Engels, Marx ve Ruge’un Deutsche-Französische Jahrbücher’inde, özel mülkiyet kuralının zorunlu sonuçları olarak değerlendirdiği, çağdaş iktisadi düzenin baslıca görüngülerini, sosyalist bir açıdan incelediği “Bir Ekonomi Politik Eleştirisi Denemesi”ni yayınladı. Marx’ın, ekonomi politik bilimini, çalışmalarının gerçek bir devrim yarattığı bu bilimi, incelemeye karar vermesinde, Engels’le temasının bir etken olduğunda kustu yoktur.

1845’ten 1847’ye kadar Engels, Brüksel ve Paris’te bilimsel incelemeler ile Brüksel ve Paris’teki Alman işçileri arasındaki pratik çalışmaları birleştirerek yaptı. Burada, Marx ve Engels, gizli Alman Komünist Birliği ile ilişkiler kurdular, birlik, onları, kurmuş oldukları sosyalizmin temel ilkelerinin açıklanması

ile görevlendirdi. Marx ve Engels'in ünlü Komünist Partisi Manifestosu böyle doğdu, 1848'de yayınlandı. Bu küçük kitapçık ciltler değerindedir: bugüne kadar onun ruhu uygar dünyanın örgütlenmiş ve mücadele vermekte olan tüm proletaryasına güç vermiştir ve ona yol göstermiştir.

Önce Fransa'da patlayan ve sonra da öteki Batı Avrupa ülkelerine yayılan 1848 Devrimi, Marx ve Engels'i gerisingeri, doğdukları ülkeye götürdü. Burada, Ren Prusyası'nda, Köln'de yayınlanan demokratik Neue Rheinische Zeitung'un yönetimini aldılar. İki arkadaş Ren Prusyası'ndaki tüm devrimci-demokratik hareketin kalbi ve ruhu oldular. Gericiler güçlere karşı, halkın özgürlüğünü ve çıkarlarını savunmada sonuna kadar mücadele ettiler. Bildiğimiz gibi, gericiler üstün geldiler. Neue Rheinische Zeitung yasaklandı. Sürgün olduğu sırada Prusya yurttaşlık hakkını yitirmiş olan Marx, sınır dışı edildi; Engels silahlı halk ayaklanmasında yerini aldı, üç muharebede, özgürlük için dövüldü ve isyancıların yenilgisinden sonra, İsviçre yoluyla Londra'ya kaçtı.

Marx da Londra'ya yerleşti. Engels, kirklarda çalışmış olduğu Manchester ticari firmasında, kısa zaman sonra yeniden kâtip oldu, daha sonra da, oraya ortak oldu. 1870'e kadar, Marx Londra'da, o da Manchester'de yasadı, ama bu, onların en canlı bir fikir alışverişini sürdürmelerini engellemedi: hemen her gün mektuplaştılar. Bu mektuplaşmalarda, iki arkadaş, karşılıklı görüşlerini ve buluşlarını birbirlerine iletiler ve bilimsel sosyalizmin hazırlanmasında işbirliğini sürdürdüler. 1870'te Engels, Londra'ya geçti ve en etkin nitelikteki ortak entelektüel yasantıları, 1883'te Marx'ın ölümüne kadar sürdü. Bu çalışmaların meyvesi, Marx yönünden, çağımızın ekonomi politisinin en büyük yapıtı olan Kapital, Engels yönünden de irili ufaklı bir dizi yapıtı oldu. Marx, kapitalist iktisadın karmaşık olgularının tahlili üzerinde çalıştı. Engels, yalın bir dille yazılmış, çoğu polemik niteliğinde, tarihin materyalist anlayışı ve Marx'ın iktisadi teorisinin ışığında, daha genel bilimsel sorunları ve geçmişin ve bugünün değişik olgularını kapsayan yapıtlar yazdı. Engels'in yapıtları arasında bunları sayabiliriz: Dühring'e karşı (felsefe, doğa bilimleri ve toplumsal bilimlerin çok önemli sorunlarını tahlil ettiği) polemik yapıtı. Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni (Rusçaya çevrilmiş ve 3. basım St. Petersburg'da 1895'te yayınlanmıştır), Ludwig Feuerbach (Rusça çevirisi ve notları G. Plehanov tarafından yapılmıştır, Cenevre 1892), Rus hükümetinin dış politikası üzerine bir makale (Rusçaya çevrilmiş ve Cenevre'de Sotsial Demokrat, n° 1 ve 2'de yayınlanmıştır), konut sorunu üzerine parlak makaleler, ve ensonu, Rusya'nın ekonomik gelişimi konusunda, iki küçük ama çok değerli makale (Rusya Konusunda Friedrich Engels, Zastupnik tarafından 1894'te Cenevre'de Rusçaya çevrilmiştir). Marx, sermaye üzerine yapmış olduğu engin çalışmasının son düzeltmelerini yapmadan öldü. Ne var ki, müsveddeler tamamlanmadı, arkadaşının ölümünden sonra, Engels, Kapital'in ikinci ve üçüncü ciltlerinin hazırlanması ve yayınlanması gibi ağır bir görevi yüklendi. İkinci Cildi 1885'te, Üçüncü Cildi de 1894'te yayınladı (ölümü dördüncü cildin hazırlanmasını önledi). Bu iki cilt son derece büyük bir emek gerektirmişti. Avusturyalı sosyal-demokrat Adler, haklı olarak, Kapital'in ikinci ve üçüncü cildini yayınlamakla Engels'in, dostu olan bir dehaya yüce bir anıt, farkında olmadan, üzerine silinmez bir biçimde kendi adını kazıdığı bir anıt diktiğini belirtmiştir. Gerçekten de Kapital'in bu iki cildi, iki insanın yapıtıdır: Marx ve Engels'in. Eski hikayeler, dostlugun çeşitli dokunaklı örnekleriyle doludur. Avrupa proletaryası diyebilir ki, onun bilimi, aralarında, insan dostluğu konusunda en dokunaklı eski hikayelerin de ötesine geçen bir ilişki bulunan iki bilim adamı ve savaşı tarafından yaratılmıştır. Engels, her zaman —ve, genel olarak, çok haklı olarak— kendisini Marx'tan sonraya koymuştur. Eski bir arkadaşına “Marx hayatıyken, ben ikinci keman oldum” diye yazmaktadır. Yasayan Marx'a olan sevgisi ve ölen Marx'ın anısına saygısı sınırsızdı. Bu boyun eğmez savaşçı ve bu sert düşünür, derin bir sevgiyle dolu bir ruh taşıyordu.

1848-49 hareketinden sonra, Marx ve Engels sürgünde kendilerini yalnızca bilimsel araştırmalarla sınırlamadılar. 1864'te Marx, Uluslararası İşçi Birliğini kurdu ve bu kurulusa bir on yıl boyunca önderlik

etti. Engels de bu alısmalarda aktif bir görev aldı. Marx'ın fikirlerine uygun olarak, bütün ülkelerin proletaryasını birleştiren Uluslararası Birliğin alısması, işçi sınıfı hareketinin gelişmesi içinde son derece önemli bir yer tutmaktadır. Ama, Uluslararası Birliğin yetmişlerde kapatılması bile, Marx ve Engels'in birleştirici rollerini aksatmadı. Tersine, denilebilir ki, işçi sınıfının manevi önderleri olarak, önemleri, hareketin kendisinin de kesintisiz büyümesi nedeniyle, sürekli olarak arttı. Marx'ın ölümünden sonra Engels, Avrupa sosyalistlerinin danismanı ve önderi olmayı tek basına sürdürdü. Onun gt ve direktifleri, aynı ölçüde, hkmetin zulmüne karsın, hem güçleri hızla ve durmadan büyüyen Alman sosyalistleri tarafından, hem de ilk adımlarını iyi dsnmek ve tartmak zorunda olan İspanyol, Romen ve Ruslar gibi geri kalmış ülkelerin temsilcileri tarafından tutuluyordu. Bunların hepsi, yaslı döneminde, Engels'in zengin bilgi ve deneyim hazinesinden yararlanıyorlardı.

Rusça bilen ve Rusça kitaplar okuyan Marx ve Engels, bu ülkeye canlı bir ilgi duymuslardı, Rus devrimci hareketini sempatiyle izlemişler ve Rus devrimcileri ile ilişkiyi sürdürmüşlerdi. Her ikisi de demokrat olduktan sonra sosyalist olmuşlardı ve demokrat olarak siyasal despotluğa karşı duydukları kin son derece güçlüydü. Siyasal despotlukla ekonomik baskı arasındaki bağıın derin bir teorik kavranışı ile bu dolaysız siyasal duygunun birleşmesi ve ayrıca da zengin yaşam deneyimleri, Marx ve Engels'e, müstesna bir siyasal duyarlılık kazandırmıştı. İşte bunun içindir ki, bir avuç Rus devrimcisinin zorlu ar yönetimine karşı kahramanca savaşı, bu iki güngörmüş devrimcinin kalbinde en sempatik yankısını bulmuştu. Öte yandan, aldatmaca ekonomik yararlar uğruna, Rus sosyalistlerinin en acil ve en önemli görevinden, yani siyasal özgürlüğün kazanılması görevinden yüz çevirme eğilimi, doğal olarak onlarca kuskuyla karşılandı, hatta bu, toplumsal devrimin büyük davasına doğrudan bir ihanet olarak değeriendirildi. "İşçilerin kurtuluşu, işçi sınıfının kendi eseri olmalıdır"— Marx ve Engels durup dinlenmeden bunu öğrettiler. Ama iktisadi kurtuluş uğruna dvsmek için proletarya, belli siyasal haklar kazanmak zorundadır. Ayrıca Marx ve Engels, Rusya'daki bir siyasal devrimin, aynı zamanda Batı Avrupa işçi sınıfı için de çok büyük önemi olacağını açıklıkla görmüşlerdi. Mutlakiyetçi Rusya, her zaman, genel olarak Avrupa gericiliğinin bir kalesi olmuştur. Almanya ve Fransa arasında uzun bir süre için anlaşmazlık tohumları eken 1870 savaşının bir sonucu olarak, Rusya'nın yararlandığı olaganüstü elverişlilikteki uluslararası durum, kusku yok ki, yalnızca gerici bir g olarak mutlakiyetçi Rusya'nın önemini artırmış oldu. Ancak zgr bir Rusya, ne Polonyalıları, Finlileri, Almanları, Ermenileri ya da öteki kk uluslardan birini ezme, ne de durmadan Fransa ve Almanya'yi birbirlerine dsrme gereğini duymayan bir Rusya, modern Avrupa'nın savaş yükünden kurtulmasını, özgürce nefes almasını sağlayacak, Avrupa'daki bütün gerici unsurları zayıflatacak ve Avrupa işçi sınıfını güçlendirecektir. İşte bu yüzden Engels, Rusya'da siyasal özgürlüklerin yerleşmesini, Batıda da işçi sınıfı hareketlerinin ilerlemesi için, gönülden istemisti. Onun kişiliğinde Rus devrimcileri en iyi dostlarını yitirmiş oldu.

Her zaman, Friedrich Engels'in, proletaryanın büyük savaşisinin ve öğretmenin anısını analım!

1895 Sonbaharı
